

Het Verhaal van Woerden

Verhaal 18

Woerden: patriottisch hoofdkwartier

Patriotten

In de tweede helft van de 18^e eeuw gaat het niet goed met de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden. De economie is over zijn hoogtepunt heen en ook militair gezien stelt het land niet veel meer voor. Er zijn nog wel rijke regenten maar het aantal armen groeit enorm. Daar tussenin zit een grote groep burgers die het hoofd nog net boven water kunnen houden. Onrust en ontevredenheid steken de kop op. Het gewone volk ziet hoe een kleine groep steenrijke kooplieden en adellijke families rond prins Willem V van Oranje vooral naar het eigen belang kijkt. In Frankrijk en Duitsland willen de burgers ook verandering en schrijvers noemen die beweging "de Verlichting". Het spreekt veranderingsgezinde volksleiders in de Republiek aan. Deze "patriotten" stellen het vaderland (patria) voorop, in plaats van de belangen van een paar rijke groepjes. Ze beginnen clubs en gewapende afdelingen. De patriottische aanhang groeit, evenals hun kritiek op de prinsgezinde bestuurders.

Costerus

Patriotten komen in de stadsbesturen. Dat is vooral het geval in Holland, Utrecht en Gelderland. Ook in Woerden komen ze aan de macht. Rond 1780 is Mr. Dominicus Costerus de plaatselijke leider van de patriotten. Hij behoort tot een familie die ook al in de 17^e eeuw veel invloed heeft op het stadsbestuur. Costerus is burgemeester en schout van Woerden en benoemt allerlei patriottische vrienden en familie in belangrijke functies. Maar niet alles lukt hem. De functie van baljuw en dijkgraaf van het Land van Woerden krijgt hij niet onder controle. Die benoeming gebeurt namelijk door de prins van Oranje en natuurlijk kiest hij voor deze positie een eigen aanhanger: de Goudse regent en burgemeester Willem van der Hoeve. Hij en Costerus zijn dus niet bepaald vrienden.

Oplopende spanning

In 1787 bereikt de spanning tussen patriotten en prinsgezinden het kookpunt. Prins Willem V raakt in paniek en vlucht met zijn gezin naar Nijmegen. De patriotten zien hun

kans schoon en grijpen ook in Den Haag de macht. Nu bezitten ze ook het bestuurscentrum van het land. Om ervoor te zorgen dat de prinsgezinden, geholpen door hun bondgenoot de Koning van Pruisen, buiten de deur blijven, richten de patriotten een Commissie van Defensie op. Daarin zitten vijf hoge heren. Het kantoor van deze Commissie komt in het Kasteel Woerden omdat de commissie vooral gaat over de verdediging van het gewest Holland. Voor Van der Hoeve betekent dat een slag in het gezicht. Makkend blijft hij in Gouda terwijl zich in Woerden allerlei patriottische vrijwilligerslegertjes verzamelen. Ze nemen hun intrek in het Kasteel Woerden en richten er een grote puinhoop aan.

Gevangen prinses

Prinses Wilhelmina, de vrouw van Willem V, kan de vernedering van haar man niet langer aanzien en besluit dan maar zelf orde op zaken te stellen. Ze reist met een klein gevolg naar Den Haag en rekent er op dat haar komst de prinsgezinden zoveel moed geeft dat ze de macht weer terugpakken. Maar de moedige prinses en haar reisgenoten bleven natuurlijk niet onopgemerkt en van een 'geheime missie' is al snel geen sprake meer. Tussen Haastrecht en Oudewater loopt ze in de patriottische val. Ze brengen haar en haar gezelschap naar Goejanverwellesluis bij Hekendorp en sluiten haar op in een boerderij. De patriottische leiding in Woerden geeft daarna opdracht om de prinses weer terug te sturen naar Nijmegen.

Wraak

Daarmee is de kous niet af. Want de broer van Wilhelmina is de Koning van Pruisen. Hij is woest over de vernedering die zijn zus ondergaat. Hij stuurt daarom aan het einde van 1787 een leger naar de Republiek om de patriotten mores te leren. Zo komt Willem V weer aan de macht en veel patriotten, onder wie ook Costerus, zien zich gedwongen om te vluchten. Zodra hij weg is neemt Van der Hoeve natuurlijk weer zijn intrek in het Kasteel Woerden. Costerus komt na een paar jaar weer terug in Woerden maar heeft dan niets meer te vertellen.

Het tij keert

In 1795 keert het tij voor de patriotten ten goede. Gesteund door Franse troepen grijpen ze definitief de macht. De Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden wordt ingewisseld voor de Bataafse Republiek. In Woerden is het dan de beurt aan Van der Hoeve om zijn biezen te pakken. Hij vlucht naar Engeland en geeft de patriotten en zijn schuldeisers het nakijken. En natuurlijk is de nieuwe baljuw en dijkgraaf ... Mr. Dominicus Costerus! Over deze periode in de Woerdense geschiedenis weten we veel dankzij de dagboeken die Van der Hoeve bijhoudt. In een priegelig handschrift beschrijft hij zijn geweldige kwaliteiten als regent, Verder geven zijn aantekeningen ons een uniek inzicht in deze turbulente jaren.

Meer weten?

Woerden en omgeving:

- Alkemade, W.R.C. "Dominicus Costerus (1728-1803): regent en patriot" in *Langs de Oude Rijn: levensbeschrijvingen van bekende en onbekende mensen uit Vleuten, De Meern, Harmelen en Woerden* (Utrecht, 1999), pp. 49-53
- Boon, Liesbeth "...En nu die kale Fransen!" in *Woerden*, afstudeerscriptie (Diemen, 1996)
- Helvoort, C.J.A. van *Uit Woerdens verleden: de Fransche revolutie* (Woerden, z.j.)
- Knoops, W.A., en F.Ch. Meijer *Goejanverwellesluis: de aanhouding van de prinses van Oranje op 28 juni 1787 door het vrijkorps van Gouda* (Amsterdam, 1987)
- Knoops, W.A. *Gouda 1787: radicalisering, revolutie, restauratie* (Amsterdam, 2011)
- Meddens-van Borselen, A. "De geschiedenis van een patriottische commissie te Woerden in 1787" in *Heemtijdinghen*, jg. 23 (1987), nr 2, pp 33-45
- Wilschut, Arie *Goejanverwellesluis: de strijd tussen patriotten en prinsgezinden, 1780-1789* (Hilversum, 2001)

Rechten

Het geheel of gedeeltelijk overnemen van de tekst is toegestaan onder vermelding van "Bron: Het Verhaal van Woerden".